

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

CRIMINAL LAW ISSUES TO FIGHT CORRUPTION

Філіп В.В.,

студент V курсу

юридичного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті проаналізовано сутність правового регулювання проблемних аспектів боротьби з корупцією. Розглянуто фактори та умови, які безпосередньо впливають на вчинення корупційних правопорушень. Особливу увагу приділено методам та способам боротьби з корупцією.

Ключові слова: корупція, правопорушення, відповідальність, право, обов'язок, держава, закон.

В статье проанализирована сущность правового регулирования проблемных аспектов борьбы с коррупцией. Рассмотрены факторы и условия, которые непосредственно влияют на совершение коррупционных правонарушений. Особое внимание уделено методам и способам борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, правонарушения, ответственность, право, обязанность, государство, закон.

In the article the essence of the legal regulation of the problematic aspects of the fight against corruption. The factors and conditions that directly influence the corruption offenses. Particular attention is given to the methods and means of fighting corruption.

Key words: corruption offenses, liability, right, obligation, state law.

Постановка проблеми. Кримінально-правових проблем у сфері корупційних діянь в українському суспільстві достатньо, і питання подолання таких проблем стає дедалі актуальнішим й необхідним для України. Розв'язання цього завдання треба розпочати, по-перше, з визначення цих проблем, враховуючи всі форми прояву корупції в Україні. По-друге, необхідно сформулювати напрямки, розробити заходи з вирішення таких проблем, і по-третє, встановити контроль за виконанням таких заходів. Слід констатувати, що в Україні існують спеціальні державні органи у сфері боротьби з корупцією, розроблено певні стратегії, спрямовані на протидію корупції. Прийнято ряд антикорупційних нормативно-правових актів, що в сукупності є спробою створення ефективного механізму боротьби з корупцією як негативним суспільним явищем. Також розроблено ряд концепцій та програм, спрямованих на боротьбу з корупцією. Позитивним кроком в антикорупційній діяльності можна вважати підписання Україною Конвенції ООН проти корупції 11 грудня 2003 року. Також на державному рівні здійснено ряд заходів антикорупційного спрямування, в тому числі реформа кримінального судочинства, судова, податкова та адміністративна реформи, вдосконалено механізм доступу громадян до публічної інформації, в тому числі даних про осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Стан дослідження. Питанню визначення кримінально-правових проблем боротьби з корупцією в Україні приділено достатньо уваги в працях К. Бондаренка, А. Гайдуцького, В. Євтуха, С. Западнюка, О. Малиновської, І. Прибиткової та ін. Так, К. Бондаренко проаналізував існуючі кримінально-правові проблеми боротьби з корупцією в Україні, важливу роль у вирішенні яких відведено кримінально-правовим нормам антикорупційного спрямування.

С. Западнюк поряд із необхідністю вдосконалення кримінального законодавства звернув увагу на необхідність ефективного його застосування як важливого фактору оцінки ролі закону у сфері протидії корупції. О. Малиновська та І. Прибиткова проаналізували у своїх працях кримінальне законодавство у сфері протидії корупції та внесли пропозиції з удосконалення окремих його норм стосовно відповідальності одержувача неправомірної вигоди, декриміналізації «незаконного збагачення» тощо.

Низка кримінально-правових проблем протидії корупції й досі залишається невирішеними. Кримінально-правові норми потребують удосконалення, а система органів кримінальної юстиції – підвищення ефективності своєї діяльності. За таких умов виникає питання про можливість декриміналізації окремих норм, зокрема «незаконного збагачення», посилення економічних санкцій за корупційні дії та реалізації інших заходів кримінально-правового характеру.

Метою статті є дослідження сутності, форм та методів боротьби з корупцією.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який вступив у силу 1 липня 2011 р., корупційним правопорушенням визнається умисне діяння, яке містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 4 цього Закону. Згідно зі ст. 21 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» за корупційні правопорушення встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність [2, с. 4]. Практика застосування Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» свідчить про певні труднощі, які виникають у різних сферах, зокрема у сфері охорони здоров'я. Так, одним із неоднозначних аспектів антикорупційного регулювання є питання

віднесення лікарів державних і комунальних закладів охорони здоров'я, які не займають керівних посад, до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення. Відповідно до підпункту «а» п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» за вчинення корупційного правопорушення відповідають, зокрема, посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в ч. 1 цієї статті, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету [2, с. 5]. При цьому в Законі не наводиться конкретних кваліфікаційних характеристик віднесення тієї чи іншої особи до згаданої категорії. За аналогією до законодавчого визначення термінів «посадові особи державних органів та їх апарату», «посадові особи місцевого самоврядування» та «службові особи» напрашується висновок щодо спеціальних функцій конкретного працівника державного чи комунального закладу охорони здоров'я для віднесення його до групи посадових осіб юридичних осіб публічного права: чи це консультативно-дорадчі та організаційно-розпорядчі функції, чи адміністративно-господарські.

Під антикорупційною політикою розуміємо сукупність законодавчих, політичних, економічних, інформаційних, організаційних засобів, спрямованих на державне регулювання у сфері боротьби з корупцією. Антикорупційна політика є однією зі складових кримінально-правової політики держави, що зумовлена сферою суспільних відносин, охоронюваних певною групою кримінально-правових норм. Така диференціація видається природною і саме в її межах формується кримінально-правова політика держави у сфері протидії корупції.

У кримінологічному аспекті основний зміст антикорупційної політики виявляється в протидії кримінально караним корупційним та іншим проявам (таким, що продукують корупцію або виступають її похідними наслідками) з обов'язковим використанням превентивних антикорупційних засобів, що мають міжгалузеву специфіку [5, с. 40]. Можливості досягнення кримінологічно значущих результатів антикорупційної політики пов'язуємо з гармонізацією правотворчості і правозастосування у сфері протидії корупції, а також із розвитком антикорупційної правосвідомості в суспільстві. Імплементация в національне законодавство норм міжнародних антикорупційних конвенцій у питаннях врегулювання конфлікту інтересів на державній службі, декларування доходів державних службовців та їх родичів та відповідальності за корупційні правопорушення на сьогодні відірвана від потреб практики запобігання корупції, має дефіцит правового забезпечення і не враховує рівень правосвідомості осіб, які застосовують відповідні норми [8, с.142]. У сукупності це відбивається в недоліках правозастосування. Зокрема, практика запобігання корупції або відсутня, або її ефективність знаходиться на досить низькому рівні.

Якщо визначати конкретні антикорупційні заходи, то тут слід звернути увагу на неодноразове

згадування в літературі щодо необхідності встановлення покарання у вигляді конфіскації майна за скоєння будь-якого корупційного злочину, а не лише за деякі з них, що встановлено існуючими антикорупційними нормами [12, с. 165]. Поряд із цим пропонується вартість конфіскованого майна або інші економічні санкції встановити відповідно до розміру збитків, заподіяних від корупційних діянь, але при цьому слід враховувати, що збитки навіть від отримання незначного розміру неправомірної вигоди є масштабними, адже такими проступками порушується вся система відносин у сфері державної влади, знижується довіра до уряду, що тягне за собою наслідки негативного іміджу країни на міжнародному рівні, тому доцільність введення такої норми, на наш погляд, видається доволі сумнівною. Окрім цього, слід погодитись із думкою окремих науковців про те, що наявність корумпованих зв'язків і організованих злочинних формувань вимагає внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України шляхом криміналізації таких діянь, як участь службової особи в діяльності злочинного угруповання з використанням наданої їй влади чи службових повноважень.

На сьогодні вдосконалення потребує і система органів юстиції в державі, на які покладено функції з протидії корупції. На підставі сучасних досягнень кримінологічної науки в Україні пропонується поширити обсяг компетенції таких органів із протидії корупції на всі сфери суспільного життя для виявлення в них кримінально караних корупційних діянь. За таких умов кримінальна юстиція буде характеризуватися як активний ефективний чинник усієї системи антикорупційних заходів у державі. Поряд із цим посилення на відомий з давніх часів вислів «*corruptio optimi pessima*» дозволяє сучасним вченим оцінити високий ступінь суспільної небезпеки підкупу та розбещення, що пов'язано з розкладанням одного суб'єкта іншим. Тут підкреслюється необхідність застосування кримінально-правових заходів не тільки до отримувача неправомірної вигоди, а й до того, хто її пропонує, тобто того, хто спокушає підкупом. Адже, як справедливо зауважує Л. Мазука, спираючись на міжнародні документи, в механізмі корупційних відносин завжди присутні два моменти: факт підкупу і факт продажності [7, с. 10]. Більше того, О. Малновська пропонує корупційний мотив визначити як кваліфікуючу ознаку злочину, що підвищує ступінь суспільної небезпеки останнього [8, с. 143]. Г. Щерба робить висновок, що ігнорування факту підкупу в оцінці злочину як корупційного дає можливість тому, хто пропонує неправомірну вигоду, уникати відповідальності і залишатися джерелом загрози відносно посадової особи. Внаслідок такої безкарності виключається співучасть у злочині та стимулюється активність корупційних відносин [12, с. 165].

Питання недосконалості кримінально-правових норм та неефективності їх застосування вважається основною правовою проблемою антикорупційної діяльності в Україні. У зв'язку із цим важливими

стають питання притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка пропонує неправомірну вигоду; визнання корупційного мотиву кваліфікуючою ознакою будь-якого злочину; декриміналізації «незаконного збагачення» та посилення економічних санкцій, у тому числі встановлення покарання у вигляді конфіскації майна за скоєння будь-якого корупційного злочину. Окрім цього, під час розробки комплексу кримінально-правових заходів із протидії корупції необхідно враховувати наявність можливості їх практичної реалізації, в чому і полягає складний характер усього процесу протидії.

Висновки. Отже, протидія організованій корупції в правовій площині пов'язана з необхідністю вдосконалення: законодавства (скорочення сфери кримінально-правового імунітету, розширення засто-

сування конфіскації майна як виду кримінального покарання за корупційні злочини); правозастосовної практики (виявлення не епізодичних, а системних проявів протиправних діянь, пов'язаних із корупційною діяльністю, активне вжиття оперативного-розшукових заходів щодо виявлення корупційних злочинів, реалізація принципу невідворотності покарання, виключення ліберальної практики призначення кримінального покарання особам, винним у вчиненні корупційних злочинів). Протидія корупції (переважно в тих випадках, коли злочинні дії межують із незлочинними або з іншими правопорушеннями) вимагає широкого використання превентивних заходів, виражених в інституті врегулювання конфлікту інтересів, який на сьогодні, на жаль, діє не дуже ефективно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – 7 серпня. – Ст. 141.
2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 4. – С. 4–6.
3. Бондаренко К. Заходи протидії корупції: аспекти формування та взаємодії / К. Бондаренко // Віче. – 2015. – № 1. – С. 56–58.
4. Гайдучський А. Напрямки та методи боротьби з корупцією / А. Гайдучський // Вісник НБУ. – 2013. – № 4. – С. 11–15.
5. Євтух В.Б. Сучасна антикорупційна політика України / В.Б. Євтух // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2012. – № 1. – С. 3–23.
6. Западнюк С.О. Суспільно-географічні фактори корупційних злочинів / С.О. Западнюк // Український географічний журнал. – 2013. – № 12. – С. 40–45.
7. Мазука Л.І. Корупційні злочини: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення / Л.І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – № 3(16) – 2013. – С. 10–17.
8. Малиновська О.А. Формування антикорупційних заходів та їх ефективність / О.А. Малиновська // Стратегічна панорама. – 2014. – № 2. – С. 142–151.
9. Антикорупційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри [Текст] : понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: енцикл. / Под общ. ред. Ю.І. Римаренко. – К. : Довіра, 2014. – 912 с.
10. Мозоль А. Характеристика і аналіз корупційного законодавства в Україні та зарубіжних країнах / А. Мозоль ; Національна академія внутрішніх справ України // Право України. – 2015. – № 4. – С. 118–122.
11. Прибиткова І.М. Антикорупційна політика в Україні та зарубіжних країнах / І.М. Прибиткова // Укр. суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг. – К., 2013. – С. 51–65.
12. Щерба Г.І. Основні мотиви та причини корупції у міжнародному праві / Г.І. Щерба // Молодіжна політика: проблеми та перспективи : [зб. матер. VI Міжн. наук.-практ. конф., Дрогобич, 15-16 травня 2014 р.]. – Дрогобич : Ред-вид. відділ ДДПУ ім. І.Франка, 2014. – С. 165–168.